

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН,
УПРАВЛІННЯ І БІЗНЕСУ
КАФЕДРА ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ ТА ІНОЗЕМНИХ МОВ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА ПРИКЛАДІ СФЕРИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ)

Виконав: здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, групи 6ФП
спеціальності 035 “Філологія”
освітньо-професійної програми “Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – англійська”
Артем ЮЗИПЧУК

Керівник: к. пед .н., доц. Наталя СТЕЦЕНКО

Рецензент: к.філол.н., доц. Оксана ПОДВОЙСЬКА

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет міжнародних економічних відносин, управління та бізнесу
Кафедра галузевого перекладу та іноземних мов
Освітній рівень другий (магістерський)
Спеціальність 035 «Філологія»
Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська»
Освітньо-професійна програма: Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри

к.філол.н., доцент

Оксана ПОДВОЙСЬКА

“ ___ ” _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Юзипчука Артема Юрійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Особливості структури та способи перекладу багатокomпонентних термінів в англійській мові (на прикладі сфери енергозбереження та природокористування)
керівник роботи Стеценко Наталя Миколаївна, к.пед.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «19» 10 2023 року № 565-с

2. Строк подання студентом роботи 20.12.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: об'єктом роботи є структура термінів галузі енергозбереження та природокористування в англійській та українській мовах. Предметом дослідження є структурні особливості багатокomпонентних термінів галузі енергозбереження та природокористування та особливості їх перекладу.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Формування та розвиток термінології сфери енергозбереження як мовної та поняттєвої системи. 2. Формування термінології сфери енергозбереження та найменування спеціальних понять. 3. Стратегії перекладу термінів сфери енергозбереження на матеріалі текстів ЗМІ.

Завдання роботи: 1) дати визначення поняттю «термін» та встановити критерії термінологічності; 2) визначити поняття «терміносистема»; 3) розглянути різні класифікації термінів; 4) виявити особливості номінації понять засобами внутрішніх ресурсів мови; 5) встановити специфіку найменування спеціальних понять засобами зовнішніх ресурсів мови; 6) сформулювати загальні прийоми та способи відтворення термінів; 7) визначити стратегії та способи перекладу англomовних термінів сфери енергозбереження українською мовою.

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу (з точним зазначенням джерел оригінального та перекладних текстів): 5 таблиць, 6 діаграм, 2 додатки

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада керівника/рецензента	Підпис, дата	
		завдання видано	завдання прийнято
<i>Консультант з написання I-III розділів</i>	<i>Стеценко Н.М.к.пед.н., доцент</i>	20.10.23	20.12.23 – 12.01.24
<i>Консультант з нормоконтролю</i>	<i>Стеценко Н.М.к.пед.н., доцент</i>	20.10.23	14.12.23 – 19.12.23
<i>Рецензент</i>	<i>Подвойська О.В.к.філ.н., доцент</i>	20.10.23	13.01.24 – 15.01.24

7. Дата видачі завдання 20.10.2023 р. (після наказу)**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та опрацювання матеріалів для формування теми та завдань дослідження	20.10.23 – 25.10.23	<i>виконано</i>
2.	Складання і затвердження плану роботи. Визначення методологічної бази та методів дослідження	26.10.23 – 28.10.23	<i>виконано</i>
3.	Робота над I розділом кваліфікаційної роботи, систематизація теоретичних джерел	29.10.23 – 05.11.23	<i>виконано</i>
4.	Робота над II розділом кваліфікаційної роботи. Збір фактичного (ілюстр.) матеріалу	06.11.23 – 20.11.23	<i>виконано</i>
5.	Робота над III розділом кваліфікаційної роботи	21.11.23 – 08.12.23	<i>виконано</i>
6.	Формулювання висновків за темою дослідження	09.12.23 – 13.12.23	<i>виконано</i>
7.	Оформлення роботи	14.12.23 – 19.12.23	<i>виконано</i>
8.	Надання роботи керівнику для перевірки та написання подання	20.12.23 – 12.01.24	<i>виконано</i>
9.	Надання роботи на рецензування	13.01.24 – 15.01.24	<i>виконано</i>
10.	Подання роботи для перевірки у КСПНП	16.01.24	<i>виконано</i>
11.	Захист роботи в ЕК	23.01.24	<i>виконано</i>

Здобувач

Артем ЮЗИПЧУК
(підпис) (Імя та ПРІЗВИЩЕ)

Керівник роботи

Наталія СТЕЦЕНКО
(підпис) (Імя та ПРІЗВИЩЕ)

АННОТАЦІЯ

У результаті нашого дослідження ми визначили поняття багатокомпонентного терміна та його основні характеристики. Ми розуміємо багатокомпонентні терміни (БКТ) як семантично цілісне поєднання терміна та терміноелемента (терміноелементів). Це поняття включає цілісні комплекси, які створюють систему точних визначень. Значення терміна можна вивести із суми значень його компонентів, і внутрішня форма БКТ відображає ієрархію структурних зв'язків між його одиницями. Ці комплекси виступають типологічним структурним показником способу номінації лексико-семантичних груп у досліджуваній галузі.

Для структурного і перекладацького аналізу ми взяли 383 англійських БКТ та їхні переклади на українську мову. В результаті виділено різні рівні складності БКТ в англійській та українській термінології енергозбереження та природокористування. Детальний аналіз структури БКТ англійської мови показав основні формально-структурні моделі їхньої побудови, визначивши репрезентативні моделі для кожного рівня складності.

Також виявлено основні відмінності між БКТ оригіналу та їхніми перекладами, зокрема у відмінковій формі, частині мови та постановці базового компонента. Ці труднощі у перекладі зумовлені відмінністю в будові української та англійської мов.

Структурний аналіз підтверджує, що найбільш репрезентативними групами є БКТ-2 та БКТ-3, які складають більше половини всіх вивчених термінів. Перевага БКТ-2 пояснюється їхньою оптимальністю для утворення багатокомпонентних термінів з 3, 4 та 5 компонентами.

Для полегшення перекладу багатокомпонентних термінів ми сформулювали тактики перекладу для кожного рівня складності. Основні способи перекладу включають структурне та семантичне калькування, переклад зі зміною частини мови, використання прийменників, описовий переклад, еквівалентний переклад та переклад складним словом. Також виявлено випадки комбінованого способу перекладу.

Узагальнюючи, наше дослідження вказує на актуальність подальших досліджень у галузі енергозбереження та природокористування, зокрема у вивченні багатокомпонентних термінів та їхнього ефективного перекладу.

Ключові слова: Термінологія, БКТ, Енергозбереження, Природокористування, переклад.

ABSTRACT

As a result of our research, we defined the concept of a multicomponent term and its main characteristics. We understand multi-component terms (BKT) as a semantically coherent combination of a term and term element(s). This concept includes integral complexes that create a system of precise definitions. The value of the term can be deduced from the sum of the values of its components, and the internal form of the BKT reflects the hierarchy of structural connections between its units. These complexes act as a typological structural indicator of the method of nomination of lexical-semantic groups in the field under study.

For structural and translation analysis, we took 383 English BKT and their translations into Ukrainian. As a result, different levels of complexity of BKT in English and Ukrainian terminology of energy saving and environmental management are highlighted. A detailed analysis of the structure of BKT of the English language showed the main formal and structural models of their construction, identifying representative models for each level of complexity.

The main differences between the original BKT and their translations were also revealed, in particular in the case form, part of speech, and setting of the basic component. These difficulties in translation are due to the difference in the structure of the Ukrainian and English languages.

Structural analysis confirms that the most representative groups are BKT-2 and BKT-3, which make up more than half of all studied terms. The advantage of BKT-2 is explained by their optimality for the formation of multicomponent terms with 3, 4 and 5 components.

To facilitate the translation of multi-component terms, we formulated translation tactics for each level of complexity. The main methods of translation include structural and semantic tracing, part-of-speech translation, use of prepositions, descriptive translation, equivalent translation, and complex word translation. Cases of a combined method of translation were also found.

Summing up, our study points to the relevance of further research in the field of energy conservation and environmental management, in particular in the study of multi-component terms and their effective translation.

Keywords: terminology, multi-component, translation, energy, conservation

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЯК СИСТЕМИ	9
1.1. Поняття «термін» та «терміносистема» в сучасному філологічному прочитанні	9
1.1.1. Різні підходи до визначення поняття «термін»	9
1.1.2. Функціональні вимоги до термінів	12
1.1.3. Роль перекладу в поповненні термінологічної лексики	14
1.2. Термін в перекладознавчому розумінні.....	21
1.2.1. Класифікація термінів за будовою	21
1.2.2. Класифікація термінів за сферою використання	23
1.3. Визначення поняття багатокомпонентного терміна	25
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2.НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ТЕКСТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ	31
2.1. Особливості науково-технічних текстів	31
2.2. Основні проблеми перекладу науково-технічного тексту	35
2.3. Класифікація типів перекладу багатокомпонентних термінів	37
Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3.ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ СФЕРИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.....	44
3.1. Структурно-семантичні особливості термінів енергозбереження.....	44
3.1.1. Структурні характеристики англійських двокомпонентних термінів та особливості їх перекладу	49
3.1.2. Структурні характеристики англійських трикомпонентних термінів та особливості їх перекладу	60

3.1.3. Структурні характеристики англійських чотирьохкомпонентних термінів та особливості їх перекладу	67
3.1.4. Структурні характеристики англійських п'ятикомпонентних термінів та особливості їх перекладу	69
3.2. Способи перекладу багатоконпонентних термінів	71
Висновки до розділу 3	81
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	93
Додаток А.Способи перекладу БКТ	93
Додаток Б.Багатоконпонентні терміни зі структурними моделями та способами перекладу	94
ABSTRACT	117

ВСТУП

Вивчення спеціальних мов, які є інструментом для спілкування у професійній діяльності людини, набуває нині особливої актуальності. Найважливішою складовою спеціальних мов є термінологія, яка, як і раніше, вважається однією з найскладніших сфер, що перешкоджають успішній міжмовній комунікації. Зростаюча потреба в найменуванні нових явищ і понять зумовлює високу продуктивність і регульовану повторюваність певних терміноутворювальних елементів. Формування будь-якої термінології здійснюється, зазвичай, з урахуванням продуктивних моделей конкретної мови. Однослівні терміни вже не здатні задовольняти вимоги наукової комунікації в найменуванні складних процесів, описів, характеристик і властивостей.

Вибір теми цього дослідження зумовлений тим фактом, що вживання термінів-слів знижується, а роль багатоконпонентної термінології підвищується. Для того щоб правильно визначити поняття, що виражаються терміном, потрібно знати ту область науки і техніки, до якої належить дана термінологія. У зв'язку зі збільшенням споживання енергії багато країн зіштовхуються з низкою проблем, які змушують їх приділяти більше уваги енергоефективності та енергозбереженню. Сфера енергозбереження та енергоефективності є досить молодою, а отже, її термінологія недостатньо вивчена. Більше того, зараз досить складно знайти адекватний глосарій на цю тематику.

Протягом останніх десятиріч перекладознавство збагатилося науковими розвідками, присвяченими розгляду різноманітних аспектів перекладу науково-технічної літератури, зокрема перекладу термінів. Високий внесок у розвиток теорії та практики перекладу зробили Гринда Ю., Книшенко Н., Скороходько Е. Ф., Харченко С. В. та ін. Особливості термінологічних одиниць, а також способи їх перекладу українською мовою вивчалися багатьма лінгвістами, серед них Бабенко О. В., Кравченко Д. В., Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Радецька С. В., Карабан В. І., Корунець І. В. та інші.

Актуальність дослідження. Оскільки багатокомпонентні терміни, за бурхливим розвитком науки і техніки, стали особливо актуальні в науково-технічних текстах, а термінологія енергоефективності та енергозбереження є однією з наймолодших термінологій, то актуальність дослідження пояснюється недостатньою вивченістю багатокомпонентних термінів, моделей їх утворення та недостатнім ступенем розробленості особливостей їхнього перекладу.

Мета роботи – на основі корпусу прикладів з англійської мови описати структуру багатокомпонентних термінів галузі енергозбереження та природокористування, а також проаналізувати особливості їхнього перекладу українською мовою.

Для досягнення даної мети нами були поставлені наступні **завдання**:

- 1) визначити такі поняття як «термін» та «терміносистема»;
- 2) розглянути термін в перекладознавчому розумінні;
- 3) визначити поняття багатокомпонентного терміна ;
- 4) виявити особливості науково-технічних текстів;
- 5) розглянути основні проблеми перекладу науково-технічного тексту;
- 6) надати класифікацію типів перекладу багатокомпонентних термінів ;
- 7) проаналізувати структурно-семантичні особливості термінів енергозбереження та способи їх перекладу.

Об'єкт дослідження – багатокомпонентні терміни у галузі енергозбереження та природокористування в англійській та українській мовах.

Предмет дослідження – структурні особливості багатокомпонентних термінів галузі енергозбереження та природокористування та особливості їх перекладу.

Матеріалом дослідження послуговували 383 англійські багатокомпонентні терміни, обрані з таких джерел як Snapshot of Ukraine's Energy Sector: Institutions, Governance and Policy Framework і статей з наукового журналу Alternative Energy and Ecology (ISJAEE).

Під час дослідження було використано наступні **методи**: метод наукового опису, метод суцільної вибірки, методи порівняльного, зіставного та контекстуального аналізу, метод компонентного аналізу.

Теоретична значимість дослідження полягає в розгляді сучасних багатокомпонентних термінів на матеріалі англійської та української мов задля виявлення структурних особливостей та особливостей їхнього перекладу саме в царині енергозбереження та природокористування. Ця доцільність підтверджується значною поширеністю та бурхливим зростанням цього типу лексичних одиниць у сучасних наукових текстах.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання результатів цього дослідження в перекладацькій практиці як допоміжного матеріалу з перекладу багатокомпонентних термінів. Більше того, оскільки термінологія галузі енергозбереження та природокористування активно розвивається, то ця робота може стати основою для подальшого дослідження способів перекладу БКТ з англійської мови на українську.

Методи дослідження і поставлені завдання визначили **структуру нашого дослідження**. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків та резюме англійською мовою.